

Προφορικές μαρτυρίες

Εισαγωγή-επιμέλεια: ΟΛΓΑ ΣΕΝΗ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΑΡΚΟΥΛΗ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ της πόλης του Λαυρίου παρουσιάζεται σαν προνομιακό πεδίο για τη μελέτη της προφορικής της ιστορίας ήδη από την πρώτη σχεδόν γνωριμία του μελετητή μαζί της.

Η μαρτυρία ενός εργαζόμενου σε κάποια από τις δύο μεγάλες βιομηχανίες που καθόριζαν την εξέλιξη της πόλης του Λαυρίου – τη Γαλλική και την αντίστοιχη Ελληνική Μεταλλουργική Εταιρεία – αναδύεται σαν μαρτυρία ενός πολυδύναμου ιστορικού προσώπου που είναι κάτι περισσότερο από το άθροισμα των ιδιοτήτων του εργαζόμενου, του συνδικαλιστή, του μετέχοντα στις πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες, πιθανώς του μετανάστη κτλ. Η ζωντανή μαρτυρία ενός πρώην εργαζόμενου στη Γαλλική Εταιρεία, αποτελεί μια σπάνια ιστορική πηγή: είναι κατάθεση του βιώματος και της μνήμης που παράχθησαν σε συνθήκες σπάνιες και όχι μόνον για τον ελλαδικό χώρο. Αυτό γιατί αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι ο τύπος ανάπτυξης της πόλης του Λαυρίου αποτελεί φαινόμενο μοναδικό για την χώρα μας και μάλλον σπάνιο σε παγκόσμια κλίμακα.

Με τις μαρτυρίες των εργαζόμενων που παρουσιάζονται, εδώ μας δίνεται ένα δείγμα του πλούτου και της φύσης της πληροφορίας που μπορεί να αντληθεί για την ιστορία του Λαυρίου μέσα από το ανεκτίμητο ζωντανό αρχείο των ανθρώπων.

Οι τρεις πρώην εργαζόμενοι της C.F.M.L που συζήτησαν μαζί μας είναι οι Μ. Μαρκουλής, Θ. Πιερράκος και Δ. Μώρογλου. Ανάμεσα στους εκατοντάδες πρώην εργαζόμενους που απολύθηκαν μαζικά με το κλείσιμο της Εταιρείας, οι τρεις συνομιλητές μας ανήκουν μάλλον στους «τυχερούς». Ο πρώτος, συνέχισε τη σταδιοδρομία του στην ΕΜΜΕΛ – την κρατικοποιημένη συνεχίστρια της Γαλλικής Εταιρείας όταν αυτή έκλεισε και συνταξιοδοτήθηκε από εκεί. Οι δύο επόμενοι, ακολουθώντας την ίδια πορεία έως ότου έκλεισε και η δεύτερη, στα 1990, εργάζονται σήμερα στο Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου που αποτελεί μετεξέλιξη των δύο. Ο λόγος των εργαζόμενων, λόγος υποκειμενικός, αποσπασματικός με μια ακαθόριστη αίσθηση του χρόνου: «παλιά», «αργότερα», «τότε». Λόγος όμως ζωντανός, βιωματικός που

με μια συστηματοποιημένη αναζήτηση και «χρήση» της απάντησης μπορεί να μετατραπεί σε λόγο ιστορικό. Που με το συνδυασμό του με τους άλλους τύπους πηγών, τους πιο κλασικούς, μπορεί να κάνει τα χειρόγραφα, τους κατάλογους και τα σχέδια να μιλήσουν για την πλούσια ιστορία της πόλης του Λαυρίου.

Μανώλης Μαρκουλής, εργαζόμενος στην πρώην Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου

Γεννήθηκα στο Λαύριο το 1934. Μεγάλωσα στα Σαντορινεία. Τα πράγματα ήταν δύσκολα εκεί, όλοι Σαντορινιοί. Οι καλύβες ήταν από πλίνθους, σίδερα και λαμαρίνες της Γαλλικής. Εκεί έμεναν όσοι δεν είχαν σπίτια στον Κυπριανό. Στον Κυπριανό έμεναν οι υπάλληλοι και γνωστοί των μεγάλων της Εταιρείας, οι υπόλοιποι σε πρόχειρα αυθαίρετα με ενοίκιο, αργότερα κτίσαν κάποιοι δικά τους καλά σπίτια.

Έβγαλα την Τεχνική Σχολή στο Λαύριο. Όταν μπήκα στην Εταιρεία το 1950 ήμουν 15 χρονών. Η Εταιρεία ήταν σχολείο. Για να δουλέψεις έπρεπε να περάσεις όλα τα στάδια. Πρώτα το Καμίνι. Μάθαινες να φτιάχνεις τα εργαλεία σου και να ζυμώνεις με το σίδερο. Μετά στο Εφαρμοστήριο, στις Εργαλειομηχανές μάθαινες τη φρέζα, την πλάνη κτλ. και τα άλλα του Μηχανουργείου. Ύστερα από αρκετά χρόνια γινόσουν εργοδηγός.

Στην Γαλλική οι πρώτες ύλες ήσαν δικές μας, της Εταιρείας. Και εδώ γινόταν ο εμπλουτισμός, η φρύξη, ο φούρνος, η καμίνευση, και ξανά φρύξη στο γουώτερ τζάκετ. Στα Ηλεκτρικά δούλευαν 35 άτομα, στην καμίνευση 100 και στο Λαμινούαρ 18. Στην τουβλομηχανική δούλευαν γυναίκες και στην χειροδιαλογή με μεροκάματα λίγο χαμηλότερα. Η παραγωγή ήταν μικρή με μέσα πρωτόγονα.

Μετά το 1974 οι πρώτες ύλες άρχισαν να έρχονται από έξω. Έως τότε η Γαλλική έφερνε μεταλλεία δικά της. Μετά έφερνε μεταλλεία από την Πεναρόγια, την μητρική εταιρεία. Επί τόπου γινόταν καμίνευση, και η παραγωγή ήταν πολύ μεγαλύτερη από πριν. Εισαγωγές θυμάμαι ότι είχαμε από το Μαρόκο. Πρώτα 3-4.000 τόνους ανά έτος και μετά 20-25.000

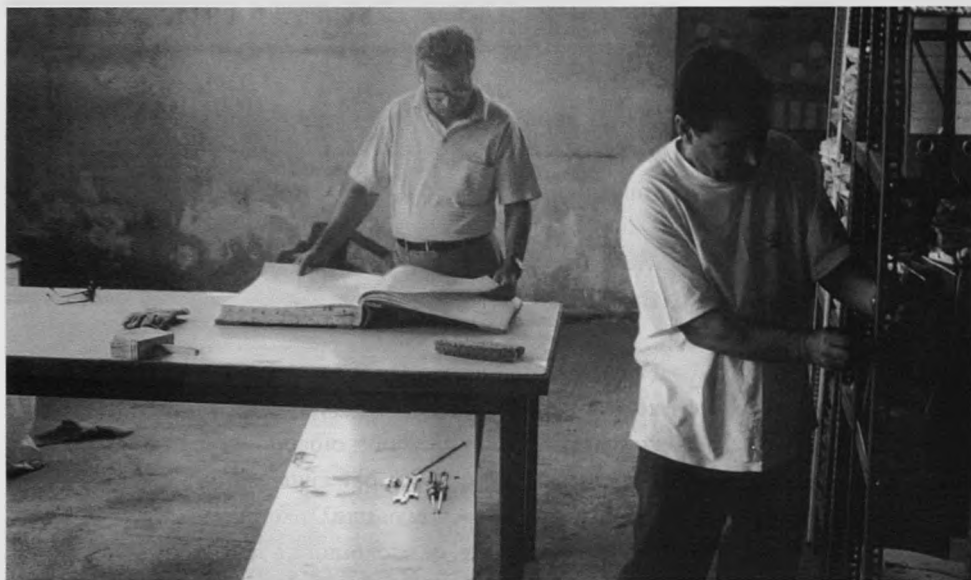
gn/έτος. Υπήρχε πλέον εξειδίκευση στη μεταλλουργία. Έγινε βελτίωση του μεγάλου φούρνου γουώτερ τζάκετ και της φρούξης. Το 1974 έγινε ο μεγαλύτερος εκσυγχρονισμός. Ο προηγούμενος σημαντικός είχε γίνει το 1905 με τους φούρνους Πιλς.

Η Εταιρεία είχε πολλές διακυμάνσεις. Η τιμή του μολύβδου επηρέαζε πολύ την κατάσταση και τον αριθμό των εργαζόμενων. Περάσαμε πολλές κρίσεις, και περιόδους απολύσεων αλλά και καλές περιόδους. Το 1950 ήταν μια καλή εποχή. Στο Μηχανουργείο τότε δούλευαν 130 άτομα. Γενικά μαζί με την εξόρυξη εργαζόνταν εκείνη την εποχή 1000 άτομα. Μετά ήρθε το κλείσιμο αρκετών μηνών, η εποχή με τα 250 άτομα

σκέδαζε. Δεν υπήρχε τετράγωνο χωρίς τρεις τέσσερις ταβέρνες. Καντάδες, τέσσερις κινηματογράφοι, η Ευτέρπη με θέατρο, η στέγη της Φιλαρμονικής και πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις. Η Ευτέρπη είναι δημιούργημα της Γαλλικής Εταιρείας.

Διασκέδαζαν και παλιά, όσα λεφτά δεν έστελναν στις πατρίδες τα έτρωγαν. Ταβερνιάρηδες υπήρχαν πολλοί, ένας από αυτούς ο Νικολάου έλεγε ότι ήθελαν την ημέρα στην ταβέρνα τους τριακόσιες οκάδες κρασί. Ο κόσμος διασκέδαζε τότε με μια ρέγγα, ένα κομμάτι βακαλάο και μια οκά κρασί, δεν είχε την καταναλωτική σκέψη.

Οι ταβέρνες γέμιζαν όλες, ο κόσμος τραγουδούσε. Τα Σα-

Ο Μανώλης Μαρκουλής και ο Κώστας Πόγκας κατά τη διάσωση του αρχείου της ΓΕΜΑ. Ιούνιος 1995.

(Φωτ.: Ν. Μπελαβίλιας)

περίπου της ΕΜΜΕΛ και πάλι κλείσιμο.

Εγώ δεν έβλεπα την δουλειά σαν αγγαρεία, ούτε κανείς άλλος. Όποιος ήθελε να μάθει, πραγματικά μάθαινε τις επιπλέον ώρες που δουλεύαμε, μας τις πληρώνανε. Μιλώ πάντα για την εποχή μας. Εγώ πιτσιρίκος δούλευα έξι το πρωί, έξι το βράδυ. Ήταν η νοοτροπία των Γάλλων. Αλλά είχαμε και γερό συνδικαλισμό από υπέροχους συνδικαλιστές. Ήταν ο Τζίτζιφάτος, ήταν ο Πόγκας.

Τρεισήμισι δραχμές πέραμε για μεροκάματο, το 1950. Η Γαλλική όταν έκλεισε δεν είχε κανείς παράπονο για αποζημιώσεις. Τριαντατέσσερις μισθοί περίπου βγήκε η αποζημίωση. Μιλάμε για δύομισι εκατομμύρια καθαρά, το 1981, ένα διαμέρισμα.

Υπήρχαν τόσα εργοστάσια, η Γαλλική, τα κλωστήρια ο Δέδες από το 1955, τα κλωστοϋφαντουργεία, το Αιγαίο από το 1963, το Σπιρτάδικο, η Ολύμπικ Μαρίν, η ΔΕΗ, η Ντάου. Το 1950 ως το '80 ήταν ίσως η καλύτερη εποχή.

Το Λαύριο είχε πάντα ξεχωριστή πολιτιστική ζωή. Από το 1882 είχαμε Φιλαρμονική. Στους αγώνες στο στάδιο ήρθε δεύτερη. Υπήρχαν και χορωδίες, τα χοροδιδασκαλεία. Το '60, το '65 οι μισθοί μπορεί να ήσαν μικροί μα ο κόσμος δια-

ντορινεία μόνο είχαν τρεις ταβέρνες. Τα βράδυα βγαίνουν παρέα ιεραρχία μέχρι και εργοδηγό. Από μηχανικό και πάνω, άλλη παρέα.

Η Γαλλική έφτιαξε δική της ποδοσφαιρική ομάδα, φιλαρμονική, χορωδία, πολιτιστικό σύλλογο, δημοτικά έργα στην πόλη, και νοσοκομείο δικό της στο Θορικό από το 1890. Μετά από πίεση του συνδικαλισμού, μπορεί κι έτσι, κτίστηκαν οι πρώτες εργατικές κατοικίες στα Σπανιόλικα, στον Άγιο Ανδρέα. Και οι άλλες εργατικές κατοικίες, ο Κυπριανός ξεκίνησε το 1878.

Εγώ προσωπικά αισθανόμουν την Εταιρεία σαν οικογένεια. Θυμόμουν τα λόγια του Κονοφάγου: «Όταν θα βγαίνετε κάθε μέρα από δω θα ρωτάτε τον εαυτό σας αν η Εταιρεία κέρδισε σήμερα κάτι από εσάς, γιατί αν δεν κερδίσει θα κλείσει.»

Πολιτικά πάνω από όλα είχαμε το Σωματείο. Και το Σωματείο ήξερε να διεκδικεί τα δικαιώματά του, να είναι εντάξει απέναντι στην Εταιρεία. Είχε ηγέτες. Ο Πόγκας, ο Μητσιάκος, ο Μπαφίλιας, ο Μπριασούλης, ο Μώρογλου. Πιο παλιά, ο Χαραμής, ο Τζίτζιφάτος, ο Σουλιώτης. Έγινε και το Σωματείο Ελληνοφρόνων επί χούντας. Κράτησε μέχρι το κλείσιμο

με 25-30 περίπου μέλη. Υπήρχε σχέση ανάμεσα στα δύο σωματεία και αντιπαραθέσεις, αλλά συνήθως ξεπερνούσαν. Οι μεγάλες απεργίες διαρκείας του 1965 κράτησαν εβδομήντα τέσσερις, εβδομήντα πέντε ημέρες. Και πορείες προς την Αθήνα για αύξηση μισθού, και απεργίες πείνας. Η δικαιοσύνη δούλευε και αυτή καλά, τα δικαστήρια κερδήθηκαν όλα από το Σωματείο. Τα βρήκαμε με την Εταιρεία δηλαδή το Σωματείο τα έβρισκε και εμείς πιστεύαμε σε αυτό. Οι περισσότερες απεργίες έγιναν για αύξηση μισθού, ανθυγιεινό. Δεν θα υπήρχε Λαύριο αν δεν ήταν οι δύο εταιρείες, η βιομηχανική ανάπτυξη από ψαροχώρι που ήταν το έκανε παγκόσμια γνωστό. Εδώ ξεκίνησε το ηλεκτρικό ρεύμα, σχεδόν ο σιδηρό-

τική. Το οριστικό κλείσιμο έγινε το '90. Κοινή ήταν η απόφαση για κλείσιμο με την προϋπόθεση ότι θα ξανάνοιγε σαν κάτι άλλο και οι πρώτοι εργαζόμενοι θα ήταν απολυμένοι. Από τους άνεργους, είναι 220 άνθρωποι, ελάχιστοι έχουν φύγει. Μερικοί βρήκαν δουλειά, αρκετοί είναι στην σύνταξη.

Σήμερα ο Μανώλης Μαρκουλής εξακολουθεί να ζει με την οικογένειά του στο Λαύριο. Από πολλά χρόνια έχει συγκεντρώσει μία σημαντική συλλογή ντοκουμέντων της ιστορίας της πόλης του Λαυρίου, και επίσης συλλέγει πετρώματα. Τον τελευταίο χρόνο συμμετείχε στη διάσωση του αρχείου της Γαλλικής, που πραγματοποιήθηκε από το ΕΜΠ.

Ο Δημήτρης Μώρογλου με φοιτητές του Μ.Ι.Θ.Ε. κατά τη μεταφορά των εγγράφων του Αρχείου της ΓΕΜΑ, Ιούνιος 1995.

(Φωτ.: Ν. Μπελαβίλας)

δρομος, το τηλέφωνο για όλη την Ελλάδα. Το 1941 βγήκε πρώτος καθαρός άργυρος στην Εταιρεία κρυφά από τους Γερμανούς. Ο Κονοφάγος, ο Γεροδήμος και Γάλλος διευθυντής μ' αυτά τα χρήματα έκαναν τα σιυσσίτια και σιόθηκε κόσμος.

Ήταν η εποχή της ΕΜΜΕΛ η χειρότερη εποχή για μένα, δεν ήξερα ποιος ήταν ο προϊστάμενός μου. Βέβαια ωφελήθηκα τα τελευταία οκτώ εννέα χρόνια για να πάρω σύνταξη, τα δούλεψα τότε αλλά...

Το 1981 η Γαλλική έκλεισε γιατί έμπαινε μέσα, ήταν μεγάλο το κόστος. Προειδοποίησε, πλήρωσε αποζημιώσεις, έκλεισε. Κράτησε μια ομάδα τεσσάρων ανθρώπων για φύλαξη, συντήρηση δεν ήξεραν τι θα έκαναν ακριβώς, ίσως μερική λειτουργία. Αντέδρασε το Σωματείο. Η κατάληψη κράτησε περίπου δεκατρείς μήνες. Δύο τρεις φορές τη βδομάδα γινόταν συντήρηση. Τότε ήμουν εργοδηγός μηχανής, ο Γιώργος Παπαδόπουλος προϊστάμενος, ο Μπέτσης εργοδηγός μηχανήματος εσωτερικής καύσης, ο Πρέκας ηλεκτρολόγος. Ήταν σωστή η αντίδραση του Σωματείου. Πίστευε να λειτουργήσει η Εταιρεία με κέρδος. Μετά από δεκατρείς μήνες φτιάχτηκε η ΕΜΜΕΛ. Ήρθε η κοιμματικοποίηση και η γκρίνια, έστω, απασχολήθηκαν 200 εργαζόμενοι για οκτώ χρόνια, όμως ήταν προβλημα-

Δημήτρης Μώρογλου, πρώην εργαζόμενος στην Ελληνική Μεταλλευτική Μεταλλουργική Εταιρεία Λαυρίου

Στο εργοστάσιο ξεκίνησα να δουλεύω το 1983 σαν συντηρητής όλων των μηχανημάτων. Δούλευα στο μηχανουργείο της Λαυρεωτικής. Έχει κλείσει αυτό το εργοστάσιο. Στην συνέχεια ήρθα εδώ και έδωσα δείγμα ως συντηρητής και ήρθα πρώτος ανάμεσα σε 5 συντηρητές.

Την περίοδο που ξεκίναγε η ΕΜΜΕΛ, τότε εγώ έβγαλα ένα χαρτί συντηρητού. Δεν μου το αναγνώριζε η Λαυρεωτική λόγω του ότι ήμουν το πρώτο ιδρυτικό μέλος που φτιάξαμε το σωματείο της Λαυρεωτικής. Για εκδίκαση η διεύθυνση της Λαυρεωτικής δεν μου αναγνώριζε το χαρτί του συντηρητή, που θα γινόμουν υπάλληλος. Υπήρχε ένας νόμος τότε που έλεγε ότι ή τον διώχνεις ή του αναγνωρίζεις το χαρτί, οπότε μου το αναγνώρισε.

Παλιά επί Γαλλικής δουλεύανε και οι γαλαρίες φέρνανε πρώτη ύλη. Από τις γαλαρίες γινόταν εξόρυξη, αλλά συμπληρωνόταν και από το εξωτερικό. Επί ΕΜΜΕΛ όμως, η Εταιρεία δούλεψε με πρώτη ύλη μόνο από το εξωτερικό. Έπαιρνε έτοιμη γαλένα περασμένη από το εξωτερικό, περασμένη

από το πλυντήριο και ξεκίναγε από τη φρύξη, κατέβαινε στο φούρνο το μετάλλευμα, έβγαινε το μολύβι πυκνό, πήγαινε στην απαργύρωση και γινόταν ο διαχωρισμός του μολυβιού σε υδράργυρο, αργυρούχο μόλυβδο, σε βυσιούθιο και όσα υποπροϊόντα είχε.

Δουλεύαμε και τότε με τον ίδιο τρόπο όπως και σήμερα. Είχε έρθει ένα γκρουπ Βουλγάρων να δούνε πως γίνεται η παραγωγή και μας είπαν ότι αυτός είναι ο πιο σύγχρονος τρόπος παραγωγής του μολύβδου και στην Βουλγαρία σήμερα. Από τους παλιούς που συζητάμε ήταν ακριβώς ο ίδιος τρόπος. Κάποιες μικρές μετατροπές είχαν γίνει για την εξυπηρέτηση των εργαζόμενων· π.χ. εκεί που κουβαλάγανε οι εργάτες τα μολύβια στο φούρνο, που ήτανε γύρω στους 2,5 τόνους το κάθε μολύβι. Εμείς πήγαμε σε κάποια στοά που υπήρχε κάποιο παλιό τρένο και τα κουβαλούσαμε όλα μαζί. Το μόνο που αλλάξανε στην ΕΜΜΕΛ είναι ότι φτιάξανε ένα φούρνο σκουριάς, μια πατέντα δικιά μας. Αυτή τη σκουριά την πουλάγαμε στα ναυπηγεία του Σκαραμαγκά για αμμοβολή, ενώ πιο παλιά η Γαλλική την έδινε σε κάποιους άλλους εργολάβους.

Το προσωπικό ξεκίναγε από χαμηλά με τους βοηθούς. Υπήρχαν βοηθοί συντηρητών, ηλεκτρολόγων, ενώ σε άλλα τμήματα δεν υπήρχαν βοηθοί π.χ. στο φούρνο δεν υπήρχε βοηθός ή βοηθός στην απαργύρωση και όταν λέμε βοηθό λέμε για παιδιά 16-17 ετών. Εγώ είχα σαν τεχνίτης ένα μαθητευόμενο, πήγαινε στην Τεχνική Σχολή. Από εκεί και πέρα ήταν ο επιστάτης της κάθε βάρδιας στο φούρνο, στη φρύξη, στην απαργύρωση. Πάνω από τον επιστάτη ένας εργοδηγός με επιστάτη ο μηχανικός της καμινιάς, ο μηχανολόγος των κατασκευών του μηχανουργείου, ηλεκτρολογείου. Προσωπάρχης, οικονομικός διευθυντής, διευθυντής εμπορικού τμήματος, ο διευθύνων σύμβουλος και γενικός διευθυντής που ήταν και πρόεδρος της Εταιρείας και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, εκπρόσωπος του δήμου, εκπρόσωπος των εργαζόμενων. Επί Γαλλικής όμως ήταν το κυρίως αφεντικό η Μπεναρόγια που αυτή διόριζε τον εκάστοτε διευθυντή. Μέχρι το 1976 ήταν Γάλλοι, από το 1976 έως το 1981 που έκλεισε ήταν Έλληνες.

Οι σχέσεις των εργαζόμενων ήταν πάρα πολύ καλές. Κατ' αρχήν οι εργαζόμενοι που μπήκαν επί ΕΜΜΕΛ να εργασθούν πιστεύανε και στην κοινωνικοποίηση, γι' αυτό αφιερώνανε και πάρα πολλές ώρες εργασίας ειδικά στο ξεκίνημα της εταιρείας και χωρίς να πληρώνονται· π.χ. ο Μανώλης Μαρκουλής και εγώ κατεβήκαμε σε πηγάδι για να φτιάξουμε κάποιες αντλίες νερού σε 80 μέτρα βάθος με σπασμένες κάνες, με κίνδυνο τη ζωή μας και αυτό χωρίς αμοιβές, μόνο και μόνο να ξεκινήσει η Εταιρεία και στηρίξαμε το θεσμό της κοινωνικοποίησης. Ήταν η πρώτη εταιρεία πιλότος.

Και οι σχέσεις των προϊσταμένων και των εργαζομένων ήταν πολύ καλές. Υπήρχε μεγάλη συνεργασία. Επειδή είχα δουλέψει και στο εργοστάσιο της Λαυρεωτικής, καμιά σχέ-

ση το ένα με το άλλο. Κατ' αρχήν εδώ στην ΕΜΜΕΛ και επί Γαλλικής ήταν όλοι φίλοι. Μαζί καθόντουσαν να φάνε δεν υπήρχε το ιδιαίτερο καμαράκι του εργοδηγού πάνω ψηλά που υπήρχε στη Λαυρεωτική. Υπήρχε απόλυτη συνεργασία είτε για δουλειά, τρέχαμε όλοι μαζί, είτε ήταν για καφέ ή για τσιγάρο καθόμασταν όλοι μαζί και δεν υπήρχε ο φόβος του ρουφιάνου. Δεν δεχόταν ο γενικός διευθυντής κανένα ρουφιάνο να του πει, είδα το Μώρογλου να κοιμάται. Αυτό δηλαδή που συνέβαινε σε ένα εργοστάσιο πολλές φορές. Ο γενικός διευθυντής ερχόταν μαζί μας στο κολατσιό και συζητάγαμε και καλαμπούρια λέγαμε.

Ήμουν και στο σωματείο γιατί όταν ήρθα το 1983 έτυχε να γίνουν εκλογές στο σωματείο και έβαλα και βγήκα αναπληρωτής γενικός γραμματέας. Ο γενικός διευθυντής μας δεχόταν ανά πάσα στιγμή. Δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα όπως υπήρχε σε άλλα εργοστάσια να μας κλείνει ραντεβού. Όταν είχαμε κάποιο πρόβλημα καθόμασταν, το συζητούσαμε και μας πρότεινε λύσεις και αυτός, γιατί δεν ήταν ο γενικός διευθυντής, δεν ήταν δικό του το εργοστάσιο ή ελεγχόταν από κάποια αφεντικά. Είχε να κάνει με δήμο, με τράπεζες από κάποια ελεγχόμενη μητρική εταιρεία, κρατική. Που ήμουν στο σωματείο δεν άλλαξε για μένα τίποτα στο Λαύριο, από μικρό παιδί με ξέρανε, ανακατευτόμουν με τα κοινά. Το 1976 σε ηλικία 26 ετών βγήκα δημοτικός σύμβουλος, τρίτος κατά σειρά στους 12 ήμουν. Το 1976 ανακατεύομαι με τα σωματεία, σας είπα ότι ήμουν μέλος του σωματείου της Λαυρεωτικής και συνδικαλιστικής στο πιο πάνω, το πιο παλιό σωματείο των μεταλλωρύχων. Οπότε ο κόσμος με τίμησε όταν έμαθε ότι ήρθα στη δουλειά και στον πρώτο μήνα που έπιασα δουλειά βγήκα και στο σωματείο.

Στην Εταιρεία μπήκα με το μισθό του 3ου συντηρητού. Δεν πήρα τίποτα παραπάνω ούτε και κάποιοι άλλοι από τους εργαζόμενους, από ότι ο νόμος. Η διαφορά είναι ότι η ΟΟΜΕ, η ομοσπονδία η δικιά μας, είχε μεγαλύτερες συμβάσεις από ότι άλλη σύμβαση σε βιομηχανία. Είχε ανθυγιεινό που ήταν πολύ μεγάλο, τα βαρέα, πριμ. Αλλά και έπρεπε να τα 'χει γιατί είναι και μοναδική η δουλειά των μεταλλείων που δεν συγκρίνεται με τίποτα άλλο. Ήταν καλύτεροι οι μισθοί της ΕΜΜΕΛ από ότι της ΙΖΟΛΑ ή στο ΑΙΓΑΙΟ.

Εγώ είχα μπλέξει σε πολλά πράγματα. Είμαι πρόεδρος στο γυμναστικό σύλλογο Λαυρίου από το 1978. Είμαι ταμίας στη διοίκηση του Εργατικού Κέντρου Λαυρίου, γραμματέας στο σωματείο της Λαυρεωτικής, πρόεδρος σωματείου μεταλλωρύχων. Εγώ δεν είχα ελεύθερο χρόνο για ψάρεμα ή γυμναστική, 20 χρόνια στο δήμο.

Παλιά υπήρχαν αθλητικές ομάδες, Ηρακλής κ.ά. Οι μεταγραφές, από βιβλία του σωματείου που διαβάζουμε, όταν κάποιος καλός παίκτης έπαιζε στον ΑΟΛ ή στον Παναλαυρεωτικό, τον έφερνε η Γαλλική Εταιρεία στη δουλειά, αν ήταν άνεργος, με μεταγραφή στον Μεγακλή, την ομάδα της Εταιρείας. Όπως το ίδιο συνέβαινε και με τις φιλαρμονικές.

Υπήρχαν δύο φιλαρμονικές, του δήμου και της Ευτέρπης. Εκεί ήταν η μεγάλη κόντρα. Εγώ συμμετέχω και στις δύο. Ξεκίνησα από μικρός στη φιλαρμονική του δήμου, στην συνέχεια στη φιλαρμονική της Ευτέρπης. Επειδή πήγαινα σε μια τεχνική σχολή και οι καθηγητές που είχαμε ήταν περισσότερο μηχανικοί της Γαλλικής Εταιρείας εκεί, μας καταφέρανε και αλλάξαμε φιλαρμονική.

Υπήρχε ένα καφενείο στο Λαύριο που μαζευόμασταν περισσότερο συνδικαλιστές – εργαζόμενοι περισσότερο μαζευόμασταν στο Εργατικό Κέντρο, είχε μια μεγάλη αίθουσα.

Το πρώτο σωματείο φτιάχτηκε το 1880 από τα τότε αριστερά κινήματα – Σωματείο Μεταλλικών Ελλάδας και υπήρχε ταμείο αλληλοβοήθειας. Υπήρχαν τότε πολλές κόντρες με τον Σερπιέρη και έβαζε ακόμη σε εκλογές και χωροφύλακες να παίρνουν τα βιβλιάρια των συνδικαλιστών. Βιβλιάρια συνδικαλιστών δεν υπάρχουν σήμερα.

Επί Γαλλικής το σωματείο των Μεταλλωρύχων έλεγχε η ΕΔΑ και αργότερα το ΚΚΕ εσωτερικού. Δύο εργατικά κέντρα. Το εργατικό κέντρο το παράνομο, αυτό που δεν το έγγραφε η ΓΣΣΕ, είχε στη δύναμή του 12 σωματεία ενεργά και το εργατικό κέντρο των εθνοκοφρώνων που είχε στο ενεργητικό του σωματεία ασφαλείας π.χ. σωματείο σεργιτόρων, δεν υπήρχαν. Κατορθώσαμε όμως το 1982 και το πήραμε εμείς αυτό το εργατικό κέντρο – και λειτουργεί μέχρι σήμερα. Στην συνέχεια, το σωματείο των μεταλλωρύχων συνεργάστηκε και με άλλα δημοκρατικά κόμματα, του ΠΑΣΟΚ, του ΚΚΕ. Εκτός από ορισμένες περιπτώσεις από παλιούς συνδικαλιστές που πιστεύανε στο συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα, από ΕΜΜΕΛ δεν υπήρχε τέτοιο πρόβλημα. Θυμάμαι στην Γαλλική Εταιρεία υπήρχαν δύο σωματεία το ένα το αριστερό σωματείο και το άλλο των εθνοκοφρώνων που το ίδρυσε η χούντα όταν έκλεισε η Γαλλική Εταιρεία και ξεκίνησε η ΕΜΜΕΛ. Είχαμε ένα σωματείο που εκεί γραφτήκανε όλοι εκτός τον γενικό διευθυντή που ήθελε να γραφτεί αλλά για διάφορους λόγους δεν γραφτήκανε. Υπήρχε πολιτικοποίηση αλλά όχι κομματικοποίηση.

Από τις απεργίες τρεις θεωρώ σημαντικότερες. Του 1896 στην Καμάριζα, του 1929 όπου σκοτώθηκε και ο συνδικαλιστής Συρίγος. Γενική κρίση και αναγκάστηκε και ο Σερπιέρη να φύγει ντυμένος παπάς από ότι λένε. Και του 1961 η απεργία Καρέλα. Ήμουν 11 χρονών πηγαίναμε κάθε μέρα εκεί πέρα. Ήταν ένας παλιός χωροφύλακας που έδειξε αυτός κάποια κρυφή πόρτα, μπήκαν από εκεί και άρχισαν να χτυπάνε τα γυναικόπαιδα και το μόνο που θυμάμαι είναι ότι τότε οι χωροφύλακες φωνάζανε «Παπανδρέου δεν θέλατε, τώρα θα δείτε τι θα πάθετε». Τότε ήταν ο γέρο Παπανδρέου στην κυβέρνηση.

Το 1964 άλλη μεγάλη απεργία. Μεταλλωρύχος ο πατέρας μας, μας πήρε και σηκώσαμε την ελληνική σημαία έξω από την Εταιρεία. Κατεβήκανε γυναίκες, παιδιά στην πλατεία. Χαρακτηριστικά θυμάμαι στο άγαλμα του Σερπιέρη ήταν σημένα τα πολυβόλα. Εκεί δεν μας πειράζανε. Οι εργάτες

και η Γενική Συνέλευση είχαν πάρει την απόφαση να πάνε με τα πόδια στην Αθήνα, στην Πλάκα ήταν μαζεμένοι γύρω στους 500 μεταλλωρύχους που θα έμπαιναν και αυτοί στην πορεία. Οι χωροφύλακες δεν μας πειράζανε μόνο όταν φτάσαμε στον Θορικό, ποιος είδε τον Θεό και δεν φοβήθηκε.

Το εργοστάσιο δεν άλλαξε μόνο την εικόνα του Λαυρίου αλλά και όλης της Ελλάδας, έγινε βιομηχανική επανάσταση.

Η Εταιρεία τότε ανέδειξε την πόλη του Λαυρίου. Το μόνο κακό είναι ότι η τότε κυβέρνηση δεν έδειξε εμπιστοσύνη στους Έλληνες, ήρθε τότε ο λεφτάς, ο κεφαλαιούχος και εκεί βασιστήκανε.

Ήταν το πρώτο εργοστάσιο, αργότερα το 1948 τα κλωστήρια Λαυρίου, στην συνέχεια τα κλωστήρια του Αιγαίου, η Λαυρεωτική, το σπιρτάδικο κ.ά.

Πολύς κόσμος έχει τον Σερπιέρη σαν τον ιδρυτή του νεότερου Λαυρίου. Εγώ δεν το πιστεύω αυτό. Ήταν ένας σκληρός κεφαλαιούχος, του άρεσε να είναι το μεγάλο αφεντικό, να ποδοπατάει τους εργάτες, τον ενδιέφεραν τα συμφέροντά του μόνο, εκμεταλλεύτηκε τον ορυκτό πλούτο του Λαυρίου και τον έβγαλε στο εξωτερικό και εδώ μας άφησε μόνο παλιά απόβλητα.

Για μένα ο Σερπιέρης είναι ένας σκληρός δυνάστης. Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξα όταν μπήκα στο συνδικαλισμό και διάβασα αυτό το αρχείο των φουκαράδων εργαζομένων στις γαλαρίες που τον παρακαλούσαν για βελτίωση συνθηκών εργασίας, γιατί ο μέσος όρος ζωής για τους άνδρες ήταν τα 30 χρόνια και για τις γυναίκες τα 35 χρόνια. Πολλές φορές έφτανε στο σημείο για να τους δώσει ένα κουτί σπίρτα τους κατέβαζε στις μπουκίες και τους ζητάγε τις γυναίκες τους και τις κόρες τους. Τι να πω ότι ήταν ο Θεός του Λαυρίου; Είχε βγάλει το μολυβένιο νόμισμα με αυτό πλήρωνε τους εργαζόμενους και είχε εργολάβους. Οι εργαζόμενοι δεν μπορούσαν να βγουν έξω στην αγορά του Λαυρίου για ψώνια, ψώνιζαν από τους εργολάβους. Υποχρέωνε τους εργαζόμενους μέσω των εργολάβων να παίζουν έστω και αυτόν τον μικρό μισθό σε λοταρία. Όταν δεν κόβανε τέτοιο νόμισμα τους πλήρωνε σε προϊόντα, το βδομαδιάτικο 20 αυγά, υπάρχει καταγγελία ότι από αυτά τα 10 ήταν κλούβια. Οι καταγγελίες γινόταν προς τον βασιλιά, τον πρωθυπουργό ή τον υπουργό εθνικής Οικονομίας.

Ο Δημήτρης Μώρογλου γεννήθηκε το 1950 στο Λαύριο. Σήμερα ζει στην πόλη με την οικογένειά του, και είναι προϊστάμενος φύλαξης του ΤΠΠΛ.

Θεόδωρος Πιερράκος, πρώην εργαζόμενος στην Γαλλική Εταιρεία

Γεννήθηκα στις 25 Ιουνίου του 1940 στην συνοικία του Κυπριανού που είχε φτιάξει η Γαλλική Εταιρεία. Ο πατέρας μου ήταν εργαζόμενος στη Γαλλική και για αυτό είχαμε το σπίτι στον Κυπριανό. Η καταγωγή μου είναι από την Αγιά της Μάνης, οι παππούδες μου είχαν έρθει από την Μάνη· η

μητέρα μου είναι από την Κύμη της Εύβοιας και είχαν έρθει για να δουλέψουν στην Γαλλική Εταιρεία. Ο πατέρας μου γεννήθηκε το 1906 και η μητέρα μου το 1916. Ο πατέρας μου γεννήθηκε στη Μάνη αλλά βαπτίστηκε και μεγάλωσε στο Λαύριο. Ο ένας παππούς μου έμενε στην Νεάπολη, και ο άλλος ο πατέρας της μητέρας μου έμενε στη Νεάπολη και ήτανε εργοδηγός στις γαλαρίες της περιοχής Μπότσαρη - Αγριλέζας - Αγία Τριάδα. Στην Εταιρεία δούλευε και ο πατέρας μου από το 1923 στο μηχανουργείο ως αρχιτεχνίτης, κατόπιν μεταπήδησε στο τεχνικό τμήμα της φλοτασιόν, όπου και από εκεί πήρε και την σύνταξή του. Επίσης στην εταιρεία δούλευε και ο αδελφός του πατέρα μου στο γριλιάζ όπου εκεί κάνανε στρώσεις το μετάλλευμα, δηλαδή το ντανιάζανε στις αποθήκες. Εγώ ήρθα στην Εταιρεία ως επιστάτης, έμαθα την δουλειά στην μεταλλουργία που περιλαμβάνει την φρύξη - απαργύρωση - περιστροφικό - λαμινουάρ - άργυρος.

Μέναμε στον Κυπριανό. Ο Κυπριανός τότε ήταν μια συνοικία όπου έμεναν οι εργατοϋπάλληλοι που δούλευαν στο εργοστάσιο της επιφανείας που γινόταν η επεξεργασία του μολύβδου. Υπήρχαν επίσης άλλα δύο χωριά η Πλάκα και η Καμάριζα όπου έμεναν οι εργαζόμενοι στις γαλαρίες. Ήταν μια πολύ ωραία συνοικία ρυμοτομημένη.

Οργανωμένη συνοικία με πολιτιστικό κέντρο, την Ευτέρπη και σκηνή για θέατρο. Είχε νερό πόσιμο από την αρχή. Η Εταιρεία άνοιξε πηγάδι 80 μέτρων στο 3ο χιλιόμετρο προς την Καμάριζα, για το εργοστάσιο και τον οικισμό. Ο Κυπριανός και φωτισμό είχε δικό του από τις γκαζογεννήτριες του εργοστασίου. Αυτές τις ανατίναξαν οι Γερμανοί. Θυμάμαι που τις επισκεύασε ο πατέρας μου, ο Πιερράκος Μανρουδής και ο Ζήσης Παναγιώτης και άλλος ένας εργαζόμενος που μου διαφεύγει το όνομά του. Μετά από δυο χρόνια από τον πόλεμο ήρθε η αγγλική Πάουερ και έδωσε τον φωτισμό. Είχε τον σταθμό εκεί που κάνουμε τώρα λαϊκή αγορά. Πίσω από τη μάντρα του εργοστασίου, στον Κυπριανό ήταν οι στάβλοι. Διέμεναν τα ζώα που είχαν και μετακινούσαν σε κάρτα τα μεταλλεύματα. Εκεί αλλάζαν τα ζώα, τα άλογα που τραβούσαν τα μεταλλεύματα μέσα από τις στοές.

Εμείς στην Καμινεία όπου εργαζόμουν σαν επιστάτης, παίρναμε το εμπλουτισμένο χώμα, θειούχο λιγνίτη από την φλοτασιόν και το μετατρέπαμε σε μεταλλικό μολύβι. Παίρναμε την γαλένα εμπλουτισμένη. Μέχρι το 1977 την παίρναμε από την δική μας φλοτασιόν, όταν όμως έπεσαν οι γαλαρίες το έφερνε από έξω και το επεξεργαζόμασταν. Η επεξεργασία περιελάμβανε πολλά στάδια· ξεκινούσε από την φρύξη - αποθείωση γιατί το μετάλλευμα έχει πολύ θειάφι και πρέπει να πάει στον φούρνο, να γίνει η συσσωμάτωση, δηλαδή το χώμα να γίνει μία μπάλα, ένα πετρώδες πράγμα και η οξειδωση. Αυτό ήταν το πρώτο ψήσιμο του μεταλλεύματος που γινόταν στην φρύξη. Παλιά γινόταν με παραδοσιακό τρόπο, ήταν με μνήματα, βάζαμε πούσι από τα πεύκα και το καίγαμε, αργότερα την φρύξη την ονομάσαμε γκραναβάλντ, μία

μεγάλη τετράγωνη σκάφη στην οποία έπεφτε η γαλένα με διάφορα άλλα στοιχεία, όπως θειάφι, βάζαμε ασβέστιο, δηλαδή μάρμαρο, χαλίκι και επανακυκλούμενο φρύγμα και γινόταν η σύνθεση για το πρώτο ψήσιμο. Στην συνέχεια χρησιμοποιήσαν το γκραναβάλντ, ήταν πιο μοντέρνα διαδικασία, αλλά παλιά μεθοδολογία. Το 1970 έγινε κάποια βιομηχανική επανάσταση, έφεραν ένα αυτοματοποιημένο γριλιάζ που αύξησε κατά πολύ την παραγωγή. Τώρα μπορούσαν να δουλέψουν συγχρόνως γριλιάζ - φούρνος - απαργύρωση, ενώ πριν έπρεπε να δουλέψει το γριλιάζ τρεις περίπου μήνες για να δουλέψει ο φούρνος είκοσι πέντε με τριάντα ημέρες το πολύ και στην συνέχεια να πάει στην απαργύρωση για να βγει το μεταλλικό μολύβι.

Με την ας την πούμε βιομηχανική επανάσταση, δηλαδή την αυτοματοποίηση του γριλιάζ, το μέγεθος του γουώτερ τζάκετ που ως τότε το ύψος του ήταν 6,60 μέτρα φτιαγμένο από τούβλα, η διαδικασία ήταν χρονοβόρα. Τότε υπήρχε πια και συγκροτημένο μπαγκ χάουζ με φίλτρα για τη μόλυνση.

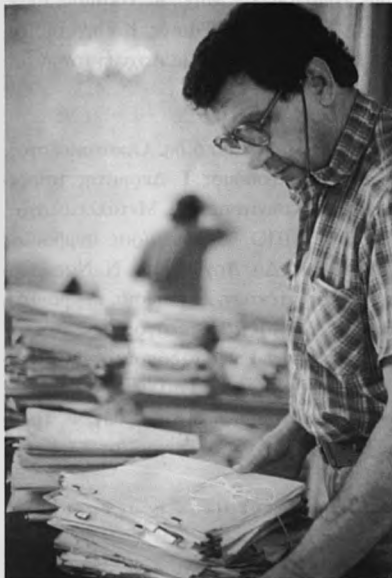
Το φρύγμα, το αγκλομερέ όπως λέγεται στα γαλλικά, το περνούσαμε στον φούρνο γουώτερ τζάκετ. Εκεί ήταν όλα υπολογισμένα ως προς το βάρος και τις περιεκτικότητες, γινόταν η σύνθεση με το αναγωγικό και θερμαντικό στοιχείο, το κωκ. Τοποθετούσαμε μία στρώση κωκ, μία στρώση μετάλλευμα, ήταν μία πολύ σημαντική δουλειά. Τα πειράματα τα είχε κάνει ο καθηγητής Κονοφάγος για να πετύχει η σύνθεση του οξειδίου, του ασβεστίου και πυριτίου. Αυτός ο αργός μολυβδος έπρεπε να πάει στην απαργύρωση για να βγει ο καθαρός, ο τελικός μολυβδος.

Στην Εταιρεία δούλευε πολύς κόσμος. Τα άτομα που δούλευαν στην Εταιρεία ήταν ανάλογα με τις εποχές. Στα χρόνια που δούλευα εγώ υπήρχαν διάφορα τμήματα όπως του αργύρου, του μίνιου κ.ά. Να φαντασθείτε γύρω από τον φούρνο δούλευαν περίπου 45 άτομα. Και τα άλλα τμήματα, του μηχανουργείου, τα ηλεκτρικά, οι γαλαρίες.

Τα ατυχήματα επί Γαλλικής ήταν πολλά, οι συνθήκες εργασίας σκληρές και οι άνθρωποι που δούλευαν στις γαλαρίες υποφέρανε· οι γαλαρίες δεν είχαν εξαερισμό, είχαν μεγάλο βάθος και ας μην ξεχνάμε ότι τις ανοίγανε με δυναμίτη. Επίσης το αρσενικό ήταν πολύ επιβλαβές. Καπναέρια όπως θείο, αρσενικό, μολυβδος επιδρούσαν στο σύστημα της εισπνοής. Είχαμε και τα ατυχήματα της φωτιάς, δηλαδή όταν δούλευε ο φούρνος και πεταγόταν καυτή σκουριά τραβάγαμε του Χριστού τα Πάθη όταν δεν δούλευε καλά ο φούρνος, επίσης ατυχήματα είχαμε και στην φλοτασιόν. Νοσοκομείο εδώ δεν υπήρχε, είχαμε όμως φαρμακείο για τις πρώτες βοήθειες. Νοσοκομείο είχε κατά την περίοδο του Σερπιέρη όπως και κοπερατίβα, λέσχη. Βέβαια υπήρχαν βαθμίδες και ταξικές διαφορές. Αργότερα όταν ήρθε το ΙΚΑ, το Νοσοκομείο σταμάτησε ενώ το φαρμακείο υπολειπορούσε. Αργότερα με την ΕΜΜΕΛ και τον νόμο που υπήρχε, έπρεπε στους χώρους της εργασίας να υπάρχει γιατρός, έτσι στην

Εταιρεία υπήρχε ένας γιατρός που ερχόταν για τυχόν μικρο-ατυχήματα.

Τα πράγματα άλλαξαν με την ΕΜΜΕΛ. Με το σύστημα της κοινωνικοποίησης που ήταν καλό ότι υπήρχε συμμετοχή των εργαζομένων αλλά δεν υπήρχε υποδομή. Ξεκινήσαμε την Εταιρεία με 30 εκατομμύρια μετοχικό κεφάλαιο στην διαδικασία παραγωγής. Η Εταιρεία δεν είχε δικά της χρήματα, η χρηματοδότηση γινόταν μέσω των Τραπεζών της Εμπορικής και της ΕΤΒΑ. Εδώ υπήρχε μεγάλη διαφορά, οι τράπεζες δεν ξέρανε την διαδικασία παραγωγής και δεν μπορούσαν να μας κατανοήσουν, εμείς είμαστε με άλλο σύστημα. Δεν είχαμε συνεχή ροή χρημάτων με αποτέλεσμα να μην μπο-

Ο Θεόδωρος Πιερράκος κατά την πρώτη ταξινόμηση των εγγράφων του Αρχείου της ΓΕΜΛ, Ιούνιος 1995.

(Φωτ.: Ν. Μπελαβίλας)

ρούμε να τροφοδοτηθούμε με πρώτες ύλες που ήταν η γαλένα και το κοκ. Δουλεύοντας λοιπόν, δεν είχαμε συνεχή ροή για να έχουμε στο έπακρον την παραγωγή, είχαμε σκαμπανεβασμάτα. Το 1986 φτάσαμε στο σημείο να βγάλουμε 24.000 τόνους μολύβι, αλλά παρ' όλα αυτά μπήκαμε μέσα. Οι τράπεζες δεν θέλανε να μας χρηματοδοτήσουν. Την εποχή του 1989 υπήρχε φθορά στην παραγωγή και ρύπανση. Βέβαια επενέβησαν πολιτικά και μας δόθηκαν κάποιες αντισταθμιστικές οφειλές από την Ντασώ. Επί οικουμενικής κυβέρνησης η ΕΛΕΒΜΕ, οργανισμός που ανήκαν όλες οι επιχειρήσεις των μεταλλείων, ήταν Πρόεδρος ο Κ. Παναγόπουλος τότε αντιπρόεδρος και ο Κ. Παπαθανασίου πρώην μηχανικός και διευθύνων σύμβουλος στην ΕΛΕΒΜΕ μαζί με το τότε σωματείο και τον δήμο που ήταν μέτοχος στην κοινωνικοποίηση πήρανε την απόφαση να κλείσει η Εταιρεία και να γίνει Τεχνολογικό Πάρκο.

Έτσι όλοι οι εργαζόμενοι υπογράψαμε να κλείσει η Εταιρεία με την προϋπόθεση οι εργαζόμενοι να απορροφηθούν από το Τεχνολογικό Πάρκο. Αφού έκλεισε η Εταιρεία διορίσανε κάποιο εκκαθαριστή και εμάς τους παλιούς μας διώξαν και κράτησαν ορισμένους, άλλους σχετικά νέους και πολ-

λούς από αυτούς που δεν ήταν Λαυρεάτες και έτσι η Εταιρεία έμεινε ανεξέλεγκτη μέχρι που βάλανε και γυναίκες φύλακες και άρχισε να μπαίνει ο οποιοσδήποτε ξένος και ο εκκαθαριστής άρχισε να πουλάει τα πάντα.

Εμείς όμως με την αγάπη που είχαμε για την Εταιρεία μπορούσαμε να πείσαμε την ΕΛΕΒΜΕ να ξανάρθουμε και να φυλάμε την Εταιρεία. Ο στόχος ήταν η Εταιρεία να είναι μουσειακός-ερευνητικός και εκπαιδευτικός χώρος. Ξαναμπήκαμε λοιπόν αλλά με περιορισμένες δικαιοδοσίες, ο εκκαθαριστής τότε πουλούσε από κομπρεσέρ, ηλεκτρομηχανολογικό υλικό, δευτερογενή ξαφρισματα μέχρι και γερανογέφυρες. Εμείς παρακολουθούσαμε και βάλανε τα στήθια μας μπροστά για να σταματήσουμε αυτές τις λεηλασίες και αρπαγές από ξένους. Όσοι φέραμε αντίσταση όταν θέλανε να φύγουν τα μηχανήματα από το μηχανουργείο. Έτσι σώθηκαν όλα αυτά, και παλαιά σχέδια από τα σχεδιαστήρια που τα λεηλατούσαν συνεχώς. Ο τότε δήμαρχος, ο Κώστας Πόγκας, και το από το Πολυτεχνείο με διάφορες άλλες διασυνδέσεις και με το υπουργείο Πολιτισμού παρενέβησαν και τους σταματήσαμε. Έτσι έγινε παρέμβαση από το υπουργείο Πολιτισμού, έδωσε 10.000.000 δρχ. στους εργολάβους για να σωθούν τα μηχανήματα. Τους πιάσαμε ένα συνεργείο, 15 άτομα, μέχρι και η αστυνομία ήρθε και σώσαμε τα μηχανήματα. Έγινε αγώνας για να αγορασθεί η Εταιρεία από τους Γάλλους και να μην μοιρασθεί στους ιδιώτες. Και μετά νέος αγώνας για να δοθεί στο Πολυτεχνείο.

Τελικά η Εταιρεία αγοράστηκε από το Πολυτεχνείο. Τώρα τα τελευταία χρόνια τα πράγματα προχώρησαν. Με την επιτροπή και την νέα ηγεσία έχουν μπει τώρα οι καινούργιες βάσεις. Τα έργα πια έχουν προχωρήσει πολύ για το Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου.

Ο Θεόδωρος Πιερράκος ξει με την οικογένειά του στο Λαύριο και εργάζεται στο ΤΠΠΛ. Συνέβαλε ιδιαίτερα στη διάσωση του αρχείου της Γαλλικής Εταιρείας κατά τα τελευταία χρόνια.

Σύντομο ιστορικό της έναρξης του έργου

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Η απόκτηση από το Ε.Μ.Πολυτεχνείο των εγκαταστάσεων της πρώην Γαλλικής Εταιρείας αποτελεί μια σημαντική κατάκτηση και συγκεκριμένα άτομα και ομάδες αγωνίσθηκαν και δούλεψαν τα προηγούμενα χρόνια γι' αυτό.

Στην καινούργια φάση που ξεκίνησε το 1995 απαιτήθηκε ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός για την σταδιακή υλοποίηση του Τεχνολογικού Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου, ενός πράγματι σύνθετου και με πολλαπλούς στόχους έργου και για την πραγματοποίησή του που δεν μπορούσε παρά να γίνει ένα θαρραλέο νέο ξεκίνημα, και η μεγαλύτερη δυνατή κινητοποίηση όλου του δυναμικού του Ε.Μ.Π.

Στα πλαίσια της νέας φάσης το ξεκίνημα του έργου υλοποιήθηκε με την πραγματοποίηση διατημηματικών ερευνητικών προγραμμάτων.

Στα προγράμματα συμμετείχαν τα παρακάτω άτομα και πολλοί πρώην εργαζόμενοι της πρώην Γαλλικής Εταιρείας.

Επιτροπή Τεχνολογικού-Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου της Συγκλήτου.

Πρόεδρος της Επιτροπής: Ι. Πολύζος, Αντιπρόεδρος
Μέλη:

- Ι. Αβαριτσιώτης, Καθ. Τμ. Ηλεκτρολόγων Μηχ.
- Ε. Αγγελόπουλος, Καθ. Γενικού Τμήματος
- Α. Βρυχέα, Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχ.
- Θ. Λουκάκης, Καθ. Τμ. Ναυπηγών Μηχ.
- Αιμ. Κορωναίος, Καθ. Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχ.
- Δ. Κουρεμένος, Καθ. Τμ. Μηχανολόγων Μηχ.
- Μ. Μαντουβάλου, Αναπλ. Καθ. Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχ.
- Δ. Μπαλοδήμος, Καθ. Τμ. Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχ.
- Α. Ορφανουδάκη, Λέκτορας Τμ. Μηχ. Μετ. Μεταλλουργών
- Ν. Σπυρέλλης, Καθ. Τμ. Χημικών Μηχ.
- Θ. Τάσιος, Καθ. Τμ. Πολιτικών Μηχ.
- Σ. Τσουναντάς, Επικ. Καθ. Τμήματος Πολιτικών Μηχ.
- Χρ. Κωλέτσας, Εκπρόσωπος Συλλόγου Διοικητ. Υπαλλήλων

Συντονισμός διατημηματικού ερευνητικού προγράμματος

- Α. Βρυχέα, Συντονίστρια, Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Φ. Γουλιέλμος, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Δ. Κουρεμένος, Καθηγητής Τμ. Μηχανολόγων Μηχ., Μ. Μαντουβάλου, Αν. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Ε. Πορτάλιου, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Π. Τουλιάτος, Αν. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Θ. Φωτίου, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Σ. Χαραλαμπίδου Διβάνη, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων

Η ερευνητική ομάδα:

- Μέλη διδακτικού ερευνητικού προσωπικού
- Μ. Αγγελίδης, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Α. Αραβαντινός, Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Μ. Ασημακόπουλος, Επικ. Καθηγητής

- Γενικού Τμήματος, Α. Βασενχόβεν, Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Ε. Βιντζηλαίου, Καθηγήτρια Τμ. Πολιτικών Μηχ., Θ. Βλαστός, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχ., Κ. Γαβρόγλου, Καθηγητής Τμ. Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης Παν. Αθηνών, Δ. Γεωργουλής, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Α. Γεωργόπουλος, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχ., Β. Γκανιάτσας, Λέκτορας Τμ. Αρχιτεκτόνων, Ειρ. Εφεισίου, Λέκτορας Τμ. Αρχιτεκτόνων, Ν. Καλογεράς, Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Τ. Κοσμάκη, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Α. Κοντόπουλος, Καθηγητής Τμ. Μηχ. Μετ. Μεταλλουργείων, Β. Κυριάκη, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Α. Μονεμβασίου, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Δ.Δ. Μπαλοδήμος, Καθηγητής Τμ. Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχ., Μπ. Μπαμπάλου Νουκάκη, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων, Κ. Μωραϊτης, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Μ. Παναγιωτοπούλου, Λέκτορας Τμ. Αρχιτεκτόνων, Σπ. Ρογκάν, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων, Δημοσθ. Σταθάς, Λέκτορας Τμ. Αγρονόμων, Τοπογράφων Μηχ., Κ. Τσιάμου, Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Μηχ. Μετ. Μεταλλουργών, Θ. Τάσιος, Καθηγητής Τμ. Πολιτικών Μηχ., Ι. Τερζόγλου, Επικ. Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων.

Ερευνητές/Ειδικοί Συνεργάτες

- Π. Βασιλάτος, Αρχιτέκτων, Π. Βούλγαρη-Λαμπριδίη, Οικονομολόγος, Μ. Γουναράκη, Αρχιτέκτων τοπίου, Πολεοδομίας, Γ. Δερμιάτης, Ιστορικός, Ε. Καλαφάτη, Δρ. Ιστορικός, Κ. Κορνίτσας, Δρ. Μεταλλειολόγος, Γ. Μάνθος, Ο. Μάριη, σύμβουλος ΥΠΠΟ, Γ. Μαχαίρας, σύμβουλος ΤΙΣΣΙΗ, Σ. Μελλίσου, Ν. Μπελαβίλας, Δρ. Αρχιτέκτων, Ν. Νασούπουλος, Αρχιτέκτων, Α. Νασοπούλου, Αρχιτέκτων, Α. Νούσια, σύμβουλος, Βρετανικού Μουσείου, Α. Ξενίδης, Δρ. Μεταλλειολόγος, Σ. Ξενοπούλου Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθήνας, Αρχιτέκτων, Γ. Παπαδόπουλος, Μηχανολόγος, Κ. Πόγκας, τ. Δήμαρχος Λαυρίου, Σ. Τσιλένης, σύμβουλος Γ.Γ.Ε.Τ., Γ. Τσιρώνης, Αρχιτέκτων, Α. Τσιρώνη, Αρχιτέκτων, Φ. Τσούλου, Β. Τσούρας, Αρχιτέκτων, Ε. Χατζηαργυρού, Ζωγράφος.

Μεταπτυχιακοί φοιτητές και φοιτήτριες / νέοι ερευνητές και ερευνήτριες

- Γ. Κατσιμπούρα, Σ. Κερεσετεζή, Ε. Κωνσταντινίδη, Τ. Ντούφα, Θ. Ξάνθη, Μ. Ρετεντζή, Ο. Σενή, Ε. Σταθοπούλου, Ε. Τσακανίκα, Γ. Φουρτούντας, Φ. Ψυχής, Μ. Γκόγκα, Ν. Δημητρακόπουλος, Ε. Καραβίτη, Μ. Καραμέρου, Α. Κιντζόγλου, Μ. Κωσάκη, Α. Μαρκουλή, Α. Ρόδη, Φ. Τσανάκα, Μ. Τσιριγώτη, Χρ. Θεοδωρίδη, Γ. Βαριάμης, Α. Χατζηευγενιάδου.

Φοιτητές και φοιτήτριες

- Ι. Αγγελάκη, Μ. Αλεξανδρίδης, Ν. Αχουριώτη, Π. Βουρλίτου, Ε. Γκολφονοπούλου, Α. Γεωργακοπούλου, Β. Γεροντοπούλου, Σ. Γερμενή, Κ. Γιαννέστρας, Γ. Γερογιάννη, Δ. Γκλιάντης, Α. Διάμεση, Φ. Δημητρίου, Ε. Ευθυμάδου, Κ. Κούτσιας, Ε. Κυρίτση, Ι. Καρύδης, Π. Καλαμπάλικας, Σ. Καραγεωργιάκης, Γ. Καναβίκης, Α. Κακάκιου, Ν. Κοροδίαη, Π. Κρητικού, Π. Κίτσου, Π. Κλεάνθη, Ε. Κυρίτση, Χ. Λιάκος, Φ. Λοιζίδης, Κ. Λυγκοβανλή, Ε. Μαργαρίτη, Χ. Μιχαήλ, Β. Μπατσούλη, Α. Νουκάκη, Φ. Πεθράκης, Α. Παναγιωτίδου, Κ. Πολυχρονίου, Στ. Παπαδημητρίου, Α. Παπαδοπεράκη, Κ. Ραγκούσης, Π. Ροντήρη, Μ. Ρελάκη, Α. Σιάμπελα, Σ. Σαραφίδης, Γ. Σιβρίδης, Α. Τσουκαλάς, Μ. Τζώρα, Μ. Τσαπατάρη, Δ. Χριστοδουλάκη, Ν. Χρηστακέας.

Φωτογραφική τεκμηρίωση

- Β. Κυριάκη, Χ. Λουιζίδης, Σ. Φραγκούλη.

Χειρισμός CAD

- Γ. Καλατζόπουλος.

- Γραμματεία: Σ. Αναγνώστου, Σ. Κόχειλα, Μ. Παπαδάτου, Κ. Σίμου (ΕΔΤΠ), Σ. Σνικιώτη (ΕΔΤΠ).

ΣΤΙΣ 10 ΜΑΪΟΥ 1996, όταν το τεύχος αυτός βρισκόταν στο τυπογραφείο, έφυγε ο Λαυρεώτης μηχανικός Γιώργος Μάνθος.

Ο Γιώργος Μάνθος ήταν ένας άνθρωπος που συνδύαζε ένα σπάνιο πάθος για το Λαύριο και την ιστορία, με μια όλως ιδιαίτερη ευθυκρίσια για όσα (αντιφατικά και, τόσο συχνά, αρνητικά) συνέβαιναν στην πόλη του. Συνέβαλε δε όσο λίγοι στην αυτοσυνείδηση της πόλης και την προβολή του μοναδικού, για τα ελληνικά δεδομένα, χαρακτήρα της.

Η οικογένεια του Γιώργου Μάνθου συνέδεσε την ιστορία της με το Λαύριο, από την αρχή της νεώτερης ιστορίας της πόλης. Ο προπάππος του, Κώστας Μάνθος, συνεργάστηκε με τον αρνητολόγο Ανδρέα Κορδέλλα που πρώτος (το 1860) ανακάλυψε και τεκμηρίωσε επιστημονικά την παραγωγική αξία των υπολειμμάτων της μεταλλευτικής δραστηριότητας της αρχαιότητας. Έτσι εγκαταστάθηκε στο Λαύριο και εντάχθηκε στη Γαλλική Εταιρεία, όπου και εδούλεψαν τρεις γενιές της οικογένειας.

Ο Γιώργος Μάνθος, μετά από μία περίοδο σημαντικής δουλειάς στην Κωνσταντινούπολη, επικέντρωσε ως μηχανικός την επαγγελματική του δραστηριότητα κυρίως στο Λαύριο. Παράλληλα, όμως, και ισότιμα με αυτήν, ο Γιώργος Μάνθος αναπτύσσει μια πολύπλευρη και ακουράστη δραστηριότητα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την προβολή της πόλης του. Η προσφορά του στο Δήμο Λαυρεωτικής σειράς μελετών μετά το 1969-1970, οπότε και συνέταξε την Μελέτη Αναθεώρησης του Ρυμοτομικού Σχεδίου του Δήμου είναι χαρακτηριστική και συνιστά ένα μάλλον σπάνιο και ευτυχές παράδειγμα δημόσιας προσφοράς.

Κατά την περίοδο 1953-1955 ο Γιώργος Μάνθος συνεργάστηκε στενά με τον καθηγητή του Ε.Μ.Π. Κ. Κονοφάγο, στις έρευνές του, που αποτυπώνονται και στο τόσο σημαντικό βιβλίο του Το Αρχαίο Λαύριο (εκδ. 1980). Τότε θεμελιώνεται και το ενδιαφέρον του Γιώργου Μάνθου για τη συλλογή και διάσωση κάθε τεκμηρίου της ιστορίας της πόλης. Μικρό, αλλά εξαιρετικό δείγμα της έκτασης και ποιότητας αυτής της δουλειάς είναι το λεύκωμα Μεταλλευτικό-Μεταλλουργικό Λαύριο που έχει εκδώσει ο Δήμος Λαυρεωτικής (1990).

Κατά την τελευταία περίοδο, ο Γιώργος Μάνθος επανασυνέδεσε τις σχέσεις του με το Πολυτεχνείο ως επιστημονικός σύμβουλος του μεγάλου διατμηματικού ερευνητικού προγράμματος «Τεχνολογικό-Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου» που παρουσιάζεται σε αυτό το τεύχος, με την ενεργή συμμετοχή του στο Συνέδριο που οργάνωσε το Ε.Μ.Π. για τις «Προοπτικές ανάπτυξης του Λαυρίου» (1991), με την αμέριστη βοήθειά του με υλικό και διαλέξεις του σε μαθήματα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων.

Στη φάση αυτή, που το Λαύριο αγωνίζεται να συγκροτήσει ένα νέο παραγωγικό πρόσωπο, διατηρώντας τον χαρακτήρα του χώρου και συγχρόνως το Ε.Μ.Π. εντείνει τους δεσμούς του με την πόλη, προσπαθώντας να εδραιώσει το Τεχνολογικό-Πολιτιστικό Πάρκο στον χώρο της Γαλλικής Εταιρείας, η έλλειψη της γνώσης και ευθυκρίσιας του Γιώργου Μάνθου θα κάνει πιο δύσκολο το έργο. Όσοι δε είχαμε την ευτυχία να γνωρίσουμε τον Γιώργο Μάνθο, πέρα από την προσφορά του, δεν θα ξεχάσουμε την συνέπεια και συνεργασικότητά του, την ζωντάνια, τον αυθορμητισμό, το χιούμορ του, την μεγάλη τρυφερότητα που δύσκολα έκρυβε πίσω από την αυστηρότητά του.